

**С.М. Судомир, д-р екон. наук, професор кафедри
ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»**

ФОРМУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Обґрунтовано цільову спрямованість діяльності підприємств та запропоновано методологічний підхід до формування результативної системи управління ризиками. Доведено, що формування результативної системи управління ризиками слід здійснювати на вимогах таких принципів як: цільової спрямованості, системності, випереджувальної готовності, біфуркації, синергетичності, передбачуваності, обґрунтованого рівня допустимості відхилень в процесі діяльності підприємства, альтернативності та варіантності рішень, рівня повноти інформації, асиметрії інформації; обов'язковості оцінки явищ і процесів з точки зору корисності, некорисності і шкідливості; комплексності та ін.

***Ключові слова:** ризики, управління, результативність, соціально-економічні системи.*

Постановка проблеми. При обґрунтуванні етапних підходів до формування потенціалу підприємств та системи управління його розвитком необхідно їх оцінювати з точки зору корисності, некорисності і шкідливості. Це дозволить ще на стадії проектування (створення системи) передбачити можливі критичні зони ризику як точки посиленого контролю в системі управління по відхиленню [4]. Однак в реальній практиці в більшості підприємницьких структур оцінка явищ, процесів в такому аспекті не проводиться.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблеми в області формування результативної системи управління ризиками присвячені праці таких вчених-економістів, як: Вітлінського В., Кузьміна О., Кочеткова В., Нечипорук О. та ін. Однак, недостатньо оцінюються такі фактори ризику як: стан розвитку конкурентності обраних в стратегічних зонах господарювання та сегментах ринку; політичний, комбінація в системі «сильні сторони і можливості, слабкі сторони і загрози»; організаційний розвиток в системі – цінностей, організаційної культури, культури організації; екологічний, компетентності та ін.

Формулювання цілей статті. Обґрунтувати цільову спрямованість діяльності підприємств та запропонувати методологічний підхід до формування результативної системи управління ризиками.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах розвитку ринкових відносин розширюються економічні зв'язки між суб'єктами діяльності як на внутрішньому, так безпосередньо і зовнішньому ринках при взаємодії із контрагентами корпоративного інтересу. Підвищується тіснота зв'язку і взаємозалежність між факторами забезпечення успіху в діяльності підприємницьких структур. В цих умовах підсилюються вимоги до рівня обґрунтованості усіх стадій управлінського процесу:

- обґрунтування ціннісних орієнтацій підприємств як системних цілісностей та базової основи напрямів їх поведінки;
- вибору стратегічних зон господарювання та сегментів ринку;
- обґрунтування стратегічних напрямів розвитку соціально-економічної системи;
- формування системи факторів забезпечення стійкого динамічного розвитку підприємств;
- формування системи управління факторами забезпечення результативної діяльності підприємств за прогнозованими напрямками, програмами, цілями, задачами, стратегіями;
- формування результативної системи функціонального забезпечення діяльності підприємств в логістичному ланцюгу просування товару від виробника до споживача;
- формування результативної системи контролю, відповідальності, здійснення моніторингових процесів;
- забезпечення результативності управлінських рішень та управлінських процесів на всіх етапах управління та ін.

Залежно від рівня обґрунтованості та сформованості функціональних підсистем і системи управління в цілому створюватимуться передумови формування результативного потенціалу підприємства як соціально-економічного утворення.

Управління ризиками – це складова системи управління і виступає як самостійно-локальна система, яка повинна бути сформована на вимогах системності і включати:

- цільову спрямованість розвитку підприємств;
- цільову спрямованість управління ризиками як системної цілісності;
- функціонально забезпечуючі цілі реалізації загальної цілі;
- система задач стратегічного, поточного і оперативного характеру;
- об'єкти управління ризиками;

- суб`єкти управління ризиками;
- методичний інструментарій дослідження, інформаційного забезпечення та оцінки управління ризиками;
- механізми управління ризиками.

Важливою складовою методології формування результативної системи управління ризиками є обґрунтування цільової спрямованості діяльності підприємства:

- перш за все необхідно уточнити напрями розвитку підприємств з урахуванням можливих типів їх реакції та поведінки, а саме: інноваційний, конкурентоспроможний, стратегічний, експортно-орієнтований, приростно-розширеного відтворення, диверсифікаційний, корпоративно-інтеграційного спрямування;
- по-друге, оцінити зовнішнє ринкове середовище загальносистемного характеру та конкретно обраної стратегічної зони господарювання в напрямку оцінки рівня розвитку конкурентності, сильних сторін і можливостей, слабких сторін і загроз;
- по-третє, оцінити внутрішньо системне середовище – його потенційні можливості та слабкі сторони, які можуть викликати загрози;
- по-четверте, сформувати портфель стратегій реалізації загального напрямку розвитку підприємства. Останній повинен бути сформований на вимогах системності і охоплювати: стратегічний рівень, поточний рівень, оперативний (ситуаційний) рівень.

Важливим етапом методології формування системи управління ризиками та оцінки результативності є запропонована нами система принципів та методів дослідження.

Формування результативної системи управління ризиками слід здійснювати на вимогах таких принципів як: цільової спрямованості, системності, випереджувальної готовності, біфуркації, синергетичності, передбачуваності, обґрунтованого рівня допустимості відхилень в процесі діяльності підприємства, альтернативності та варіантності рішень, рівня повноти інформації, асиметрії інформації; обов`язковості оцінки явищ і процесів з точки зору корисності, некорисності і шкідливості; комплексності та ін.[3].

При такому підході і максимально достатньому врахуванні вимог названих принципів в процесі розробки планів стратегічного розвитку підприємств та формуванні системи управління результативністю їх діяльності і ризиками створюватимуться передумови забезпечення ефективного функціонування господарюючих структур. Однак кінцева результативність діяльності підприємств визначатиметься здатністю системи управління в оперативному варіанті дій забезпечити реалізацію відповідних програм шляхом здійснення інформаційної, маркетингової, аналітичної, контрольної функції. Останні слід розглядати як

функціонально забезпечуючі підсистеми системи управління підприємством як цілісністю та системи управління ризиками і економічною безпекою.

Для одержання необхідної інформації згідно критеріїв оцінки результативності діяльності підприємств та системи управління ризиками нами обґрунтована система методів дослідження та оцінки, яка охоплює загальноприйняті методи: статистичний; метод аналіз доцільності витрат; метод експертних оцінок; метод використання аналогій; аналітичний метод; статистичний метод. Для поглиблення дослідження та оцінки якісних параметрів вважаємо за доцільне використовувати такі методи, як:

- матриця альтернатив результативності;
- методологія SWOT – аналізу;
- методологія визначення потреб в капіталі;
- методологія формування управлінського профілю;
- методологія визначення економічної рентабельності активів на основі використання коефіцієнта маржі та коефіцієнта трансформацій;
- функціонально-вартісний аналіз та ін.

При цьому слід враховувати, що економічна безпека і ризик це дві взаємопов'язані і взаємообумовлені економічні категорії і процеси. Високий рівень економічної безпеки визначатиметься рівнем результативності системи управління ризиками.

Висновки. При запропонованому методологічному підході до формування результативної системи управління ризиками та максимально достатньому врахуванні вимог названих принципів в процесі розробки планів стратегічного розвитку підприємств створюватимуться передумови забезпечення ефективного функціонування господарюючих структур.

Бібліографічний список: Гудзинський О.Д. Система менеджменту інституціональної трансформації економіки України (теоретико-методологічний аспект): колективна монографія / [О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир, Ю.С. Гудзинська та ін.]; за заг. ред. О.Д. Гудзинського. – К.: ТОВ «Аграр Медіа Груп», 2012. – 771 с. 2. Гудзинський О.Д. Ризики та економічна безпека соціально-економічних систем / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 2 (26). – 12–16 с. 3. Судомир С.М. Результативне управління соціально-економічними системами аграрного сектору економіки: [монографія] / С.М. Судомир. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 113 с. 4. Судомир С.М. Формування системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств: теорія, методологія: [монографія] / С.М. Судомир. – К.: ЦП «Компринт», 2015. – 483 с. 5. Турко М.О. Теоретичні основи управління

ризиками підприємства / М.О. Турко // Економіка розвитку. – 2011. – № 4 (60). – С. 85–89.

С.М. Судомир. Формирования результативной системы управления рисками социально-экономических систем. В статье обоснованно целевую направленность деятельности предприятий и предложен методологический подход к формированию результативной системы управления рисками. Доказано, что формирование результативной системы управления рисками следует осуществлять на требованиях таких принципов как: целевой направленности, системности, опережающей готовности, бифуркации, синергетичности, предсказуемости, обоснованного уровня допустимости отклонений, в процессе деятельности предприятия, альтернативности и вариантности решений, уровня полноты информации, асимметрии информации; обязательности оценки явлений и процессов с точки зрения полезности, неполезности и вредности; комплексности и др.

Ключевые слова: риски, управления, результативность, социально – экономические системы.

S. Sudomyr. Forming the resulting system of risk management of socio-economic systems. The Risk Management is the component of the management system and as the self-local system, which should be formed on the requirements of the systems, including: the target orientation of the enterprises activity, the target orientation of the risk management as the system integrity; the functional providing goals of the implementation of the general objectives; the tasks system of the strategic, operational and current character; the objects of the risk management; the subjects of the risk management; the methodological tools of the research, the informational support and evaluation of the risk management; the mechanisms of the risk management.

Forming effective risk management system should be implemented on the requirements of such principles: as task orientation, systems, proactively readiness, bifurcation, synergetic, predictability, the reasonable level of the acceptability of the deviations in the company activity, the alternative and variance of the solutions, the information completeness level, the information asymmetry; the evaluation obligatory of the phenomena and processes in terms of usefulness, uselessness and harmfulness; complexity and so on.

In the proposed methodological approach to the formation of effective risk management system and the maximum sufficient regard to the requirements of the mentioned principles in the development process of the plans of strategic development of the enterprises the preconditions for effective functioning of economic structures will be created.

Keywords: risks, management, performance, socio-economic systems.

Стаття надійшла до редакції: 13.02.2018 р